

دانشگاه پیام نور

بلاغت ۲

(بدیع و بیان)

(، شته زبان و ادبیات فارسی)

دکتر یوسف عالی عباس آباد دکتر صدیقه سلیمانی

سرشناسه	عالی عباس آباد، یوسف، ۱۳۵۲
عنوان و نام پدید آور	بلاغت ۲ (بديع و بیان) رشد زشن و ادبیات فارسی یوسف عالی عباس آباد، صدیقه سلیمانی
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری	بیسب ویش، ۱۹۴ ص
فروست	دانشگاه پیام نور، ۲۶۱۹، گروه زبان و ادبیات فارسی، ۱۶۱
شابک	9 0667 14 964 978
وضعیت فهرست نویسی	فبا
یادداشت	کتابنامه: ص، ۱۸۷ - ۱۹۴
موضوع	معانی و بیان - آموزش برنامه‌ای
موضوع	Rhetoric -- Programmed instruction
موضوع	فارسی معانی و بیان - آموزش برنامه‌ای
موضوع	Persian language -- Rhetoric -- Programmed instruction
شناسه افزوده	سلیمانی، صدیقه، ۱۳۵۲
شناسه افزوده	دانشگاه پیام نور
شناسه افزوده	Payam Noor University
رده بندی کنگره	PIR۳ ۵۶
رده بندی دیویی	۸۱۰-۴۱
شماره کتابشناسی ملی	۵۹۰-۳۱۴

دانشگاه پیام نور

چاپ اول: ۱۳۹۸

شمارگان: ۳۰۰

قیمت: ۲۳۰۰۰۰

بلاغت ۲ (بديع و بیان)

مؤلفان: دکتر یوسف عالی عباس آباد، صدیقه سلیمانی

ویراستار علمی: دکتر ایوب مراد

تهیه و تولید: دفتر تدوین و تولید کتب و محتوای آموزشی

لینوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و توزیع دانشگاه پیام نور

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ ۱۴ ۰۶۶۷ ۹

ISBN: 978 964 14 0667 9

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی‌های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

(کلیه حقوق ساری و معنوی این اثر محفوظ و مانتع به دانشگاه پیام نور است، تولید، کپی و جلاسربرداری، نشر و ترجمه، جاب، اقتباس، ترویج، گسترده، بهانه (C) این اثر با بخشی از آن اعم از مین، طرح سبک و روی جلد و بدون احد مجوز انجمن از معاونت فنی و فناوری و توسعه دانشگاه خلاصه، منتشر و به عنوان به حقوق چاپی و معنوی دانشگاه است، سلفظین وانی قانون حمایت از مؤلفان و معنجان و هم‌زمان دارای مسئولیت حقوقی و کلامی بوده و تعاد استناد بر آن می گذارد.

(این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است)

آدرس: فروشگاه مرکزی جاب و انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران، خیابان شهید رجایی،

فروشنده به تقاطع آزادگان، جنب ورزشگاه باادوران، تلفن: ۵۵۵۰۲۱۰۴ ۵۵۰۰۹۸۳۸

سایت فروش اینترنتی: <http://digibook.pnu.ac.ir>

فهرست مطالب

پیشگفتار
مقدمه

فصل اول: بدیع لفظی

هدف کلی

هدف‌های یادگیری

۱-۱ بدیع

۲۰۱ سجع (تسجیع)

۳-۱ شعر مسجع

۱-۳-۱ موازنه - مماثله

۴-۱ ترصیع

۵-۱ تضمین المزدوج - ازدواج - اعنات القرینه

۶-۱ اعنات

۷-۱ جناس

۱-۷-۱ جناس تام

۲-۷-۱ جناس ناقص

۳-۷-۱ جناس اشتقاق یا اقتضاب

۴-۷-۱ جناس زاید

۵-۷-۱ جناس مرکب

۶-۷-۱ جناس مفروق و مقرون

۷-۷-۱ جناس مضارع و لاحق

۸-۷-۱ جناس خط یا جناس مُصَحَّف

۹-۷-۱ جناس لفظ یا لفظی

۱۰-۷-۱ جناس مکرر

۱۱-۷-۱ جناس قلب یا مقلوب

۱۸	۸-۱ تکرار
۲۰	۹-۱ جناس در کلام
۲۱	۱۰-۱ اسلوب الحکیم
۲۲	۱۱-۱ شبه اشتقاق
۲۲	۱-۱۱-۱ اشتقاق معنوی
۲۲	۱۲-۱ تصدير (یا ردّ العجز الی الصدر)
۲۴	۱-۱۲-۱ ردّ الصدر الی العجز
۲۴	۲-۱۲-۱ تکرار در پایان مجموعه‌ای از مصراع‌ها یا ابیات
۲۵	۱۳-۱ تشابه الاطراف
۲۶	۱۴-۱ تنسيق الصفات
۲۷	۱۵-۱ تجدید مطلع
۲۷	۱۶-۱ ردّ التماثیه
۲۷	۱۷-۱ المطلع
۲۸	۱۸-۱ تشریع (ذاتی و غیر ذاتی)
۲۸	خلاصه فصل اول
۲۹	خودآزمایی چهار گزینه‌ای فصل اول
۳۱	فصل دوم: بدیع معنوی
۳۱	هدف کلی
۳۱	هدف‌های یادگیری
۳۱	۱-۲ ایهام
۳۴	۱-۱-۲ ایهام‌سازی با حذف مضاف‌الیه
۳۵	۲-۱-۲ ایهام تضاد
۳۶	۲-۲ مراعات النظر (تناسب، مؤاخات)
۳۷	۱-۲-۲ ایهام تناسب
۳۸	۲-۲-۲ ایهام سمعی
۳۸	۳-۲ تبادر
۳۹	۴-۲ براعت استهلال
۴۱	۵-۲ استخدام
۴۲	۶-۲ التفات
۴۳	۷-۲ مطابقه (تضاد، طباق)
۴۴	۱-۷-۲ تناقض (پارادوکس paradox)
۵۰	۸-۲ رجوع
۵۰	۹-۲ تفریق
۵۰	۱۰-۲ ارداف
۵۱	۱۱-۲ ارضاد
۵۲	۱۲-۲ لف و نشر

۵۳	۲- ۱۳ جمع
۵۳	۲- ۱۴ تقسیم
۵۴	۲- ۱۵ جمع یا تفریق
۵۴	۲- ۱۶ اعداد
۵۵	۲- ۱۷ تنسيق الصفات
۵۶	۲- ۱۸ افتنان
۵۷	۲- ۱۹ استثناء
۵۷	۲- ۲۰ ادماج
۵۸	۲- ۲۱ حتراس
۵۸	۲- ۲۲ ارتقاء
۵۹	۲- ۲۳ مذهب علامی
۶۰	۲- ۲۴ سوال و جواب
۶۱	۲- ۲۵ ابداع
۶۳	۲- ۲۶ ارسال المدح - تعلیل
۶۷	۲- ۲۷ اشاره
۶۸	۲- ۲۸ اضداد
۶۸	۲- ۲۹ مبالغه و اغراق
۶۹	۲- ۳۰ حسن طلب (ادب سؤال و ادب طلب)
۷۰	۲- ۳۱ حسن مطلع
۷۰	۲- ۳۲ حسن مقطع - حسن ختام
۷۱	۲- ۳۳ حسن تخلص
۷۲	۲- ۳۴ حسن اعتذار
۷۲	۲- ۳۵ حسن بیان
۷۳	۲- ۳۶ حسن تعلیل
۷۳	۲- ۳۷ تجرید
۷۴	۲- ۳۷-۱ انسجام - انسجام متن
۷۶	۲- ۳۷-۲ بیغال
۷۷	۲- ۳۷-۳ تجاهل العارف - تجاهل عارف
۷۷	۲- ۳۷-۴ مدح شبیه به ذم (تأکید المدح بما يشبه الذم)
۷۸	۲- ۳۷-۵ ذم شبیه به مدح (تأکید الذم)
۷۸	۲- ۳۷-۶ ترتیب
۷۹	۲- ۳۷-۷ تلمیح
۸۲	۲- ۳۷-۸ حشو
۸۴	۲- ۳۷-۹ لغز - چیستان
۸۵	۲- ۳۷-۱۰ تتمیم
۸۵	۲- ۳۷-۱۱ ایتلاف

۱۳۶	۳-۳-۹ ترکیب استعاری
۱۴۰	۳-۴ کنایه
۱۴۲	۳-۴-۱ کنایه قریب - کنایه بعید
۱۴۳	۳-۴-۲ انواع کنایه به لحاظ وضوح و خفا
۱۴۵	۳-۴-۳ ساختار دستوری کنایه
۱۴۶	۳-۴-۴ تفاوت کنایه با مجاز
۱۴۶	۳-۴-۵ تفاوت کنایه با استعاره (استعاره مصرحه مرکب)
۱۴۶	۳-۴-۶ فرق کنایه مرکب با استعاره تمثیل
۱۵۰	خلاصه فصل سوم
۱۵۳	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل سوم
۱۵۷	فصل چهارم: اصطلاحات ادبی
۱۵۷	هدف کلی
۱۵۷	هدف‌های یادگیرنده
۱۵۷	۴-۱-۱ ایجاز
۱۵۹	۴-۲ تضمین
۱۶۱	۴-۳ اجازه
۱۶۲	۴-۴ تغریف
۱۶۲	۴-۵ اقتباس
۱۶۳	۴-۶ آرکانیسم
۱۶۳	۴-۶-۱ آرکانیسم در حوزه واژگان
۱۶۸	۴-۷ آیرونی
۱۷۰	۴-۷-۱ آیرونی کلامی یا واژگانی (verbal irony)
۱۷۲	۴-۷-۲ آیرونی نمایشی (dramatic irony)
۱۷۸	۴-۷-۳ آیرونی ساختاری (Structural irony)
۱۷۹	۴-۷-۴ آیرونی رادیکال (radical irony)
۱۸۰	۴-۷-۵ آیرونی سقراطی (Socratic irony)
۱۸۰	۴-۷-۶ معادل‌های فارسی آیرونی
۱۸۲	خلاصه فصل چهارم
۱۸۳	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل چهارم
۱۸۵	پاسخنامه
۱۸۷	منابع

پیشگفتار

زبان از عناصر اولیه ارتداد انسان با جهان بیرون است. از زمان رشد و تکوین فردی و اجتماعی انسان، زبان از پایه‌های سایر تحولات اجتماعی، تغییرات و تحولات گوناگونی به خود دیده‌است. این تغییرات و تحولات، گاه آسیبی به سطح تفهیم زبان زده است، یعنی زبانی که در سده‌ها یا هزاره‌های پیشین به کار گرفته می‌شد، امروزه خارج از مفهوم و معنی است و نمی‌تواند با آن، ارتباط درست و عقلانی برقرار کرد. زبان‌شناسان سعی کرده‌اند فرمول و چهارچوب‌های منطقی در اختیار گویشوران قرار دهند تا بتوانند با زبان کهن خود ارتباط داشته باشند. این نوع رویکرد در علم بلاغت نیز کاملاً جریان دارد.

بلاغت، سیری در تخیلات انسان است. این تخیلات دامنه نامحدود دارد. اثری ممکن است کاملاً در جامه‌ای از تشبیه، استعاره، کنایه، مثل، تشبیه و مواردی همانند این‌ها پوشیده باشد. به گونه‌ای که نمی‌شود با مفهوم زبان ارتباط برقرار کرد. معنی آن عبارت یا شعر (یا نثر) نامفهوم است. حتماً باید این لایه تخیل و خیال‌پردازی کنار زده شود، تا سطح درونی و لایه زیرین زبان کشف شود. تحلیل‌گران زبان و بلاغت، سعی کرده‌اند ابتدا سطوح خیال‌پردازی‌های شاعران و نویسندگان را تجزیه و تحلیل کنند تا در ذیل سرفصل مخصوصی (مانند بیان، بدیع و آرایه‌های ادبی) جمع‌بندی شوند. هریک از این سطوح خیال‌پردازی (مانند تشبیه یا استعاره)، مفاهیم خاصی با خود دارد و نهایت هدف شاعر یا نویسنده را برآورده می‌کند.

در این کتاب، سعی شده است ابزارهای بیانی زبان فارسی در فصل‌های مختلف مطالعه شود و همراه مثال‌های ملموس، در اختیار دانشجویان قرار گیرد. از مثال‌هایی استفاده کرده‌ایم که با زبان معیار فارسی، مغایرت و ناهماهنگی ندارد. از شعر و نثر معاصر فارسی نیز بهره کافی را برده‌ایم تا مشکلات موجود در سطح زبان فارسی معاصر را نیز کندوکاو کند و درصدد حل آن‌ها برآید.

www.ketab.ir